

Togʻ muzliklarini hajmi kichrayishini tabiiy geografik oqibatlarini va uni monitoring qilish masalalari

Uktamov Murodjon Gʻafur oʻgʻli
Urganch davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Muzliklar atrof-muhitning ajralmas qismidir va hozirgi iqlim oʻzgarishi jarayonidagi eng muhim jihat hisoblanadi. Muzliklarni tadqiq qilish, ayniqsa, dunyoning har bir togʻli mintaqadagi iqlim oʻzgarishi kuzatilgan soʻnggi davrda juda muhim ahamiyatga ega boʻlib qoldi. Ayniqsa, togʻ muzliklarini oʻrganish muhim ahamiyatga ega, chunki ular muhim tabiiy suv resurslar va iqlim oʻzgarishiga moyilroq tabiiy obyektdir. Muzliklarning erishi har bir togʻli mintaqada kuzatiladigan va bu jarayon hatto bugun ham davom etmoqda.

Kalit soʻzlar: Muzliklar, issiqxona samarasi, suv resurslari, ekosistema, proglacial,

Natural geographical consequences of a decrease in the size of mountain glaciers and issues of its monitoring

Uktamov Murodjan Gafur ogli
Master of Urgench State University

Annotation: glaciers are an integral part of the environment and are the most important aspect in the current climate change process. Glacier exploration has become very important, especially in the recent period when climate change in every mountain region of the world has been observed. The study of mountain glaciers in particular is important because they are important natural water resources and a more natural skyline prone to climate change. Melting of glaciers is observed in every mountainous region, and this process continues even today.

Keywords: |Glaciers, Greenhouse effect, Water Resources, Ecosystem, Proglacial,

Природно-географические последствия уменьшения размеров горных ледников и вопросы его мониторинга

Уктамов Муроджан Гафур огли

магистр Ургенчского государственного университета

Аннотация: ледники являются неотъемлемой частью окружающей среды и наиболее важным аспектом в текущем процессе изменения климата. Изучение ледников стало очень важным, особенно в последнее время, когда наблюдались изменения климата во всех горных регионах мира. Изучение горных ледников, в частности, важно, поскольку они являются важными природными водными ресурсами и более естественной линией горизонта, подверженной изменению климата. Таяние ледников наблюдается в каждом горном регионе, и этот процесс продолжается даже сегодня.

Ключевые слова: Ледники, Парниковый эффект, Водные ресурсы, Экосистема, Приледниковый период,

Muzliklarni erishi global inqirozdir. Yaqinda o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, dunyodagi deyarli barcha tog' muzliklari shu asrning oxiriga kelib global isish tufayli yo'q bo'lib ketishi mumkin. Bu nafaqat tog' ekotizimlariga halokatli ta'sir ko'rsatadi, balki butun sayyoraga ko'p jihatdan ta'sir qiladi. [1]

Ma'lumki, keyingi yillarda iqlimning o'zgarishi, to'g'rirog'i havo haroratining ko'tarilayotganligi haqida juda ko'p marotaba ta'kidlanmoqda. Bu jarayon o'z navbatida daryo suvlarining asosiy manbai hisoblangan muzliklar maydoni va miqdorining o'zgarishiga sabab bo'ladi. So'ngi tadqiqotlar natijasida ma'lum bo'lishicha O'rta Osiyodagi daryolarning ba'zilarini suvi global isish sharoitida kamayayotgan bo'lsa, boshqalarniki ko'paymoqda. Asosan, muzlik suvidan to'yinuvchi daryolar suvi ko'payib borayotgani muzlarni juda katta tezlikda erib maydonini va hajmini qisqarib borayotganidan xabar beradi. Iqlim isishining shu tarzda davom etishi yaqin kelajakda tog' muzliklarini kamayib yoki butunlay yo'qolib ketishiga sabab bo'lishi mumkin.[2] Butun jahon geograflarini xulosalariga ko'ra, dunyodagi tog' muzliklarining yo'q bo'lib ketishining asosiy sababi iqlim o'zgarishidir. Global haroratning asta-sekin o'sishi, muzliklarga katta ta'sir ko'rsatadi va bu ularning qisqarishiga olib keladi. Tog'li hududlarda harorat boshqa joylarga nisbatan tezroq ko'tarilmoqda. Buning natijasida tog'lardagi qorlar erib,

muzliklar hajmining kamayishiga olib kelmoqda. Dunyo bo‘ylab tog‘li hududlar, jumladan And, Himoloy va Alp tog‘lari millionlab odamlarni suv bilan ta‘minlaydi. Agar bu muzliklar yo‘q bo‘lib ketsa, bu miqdor va sifatning pasayishi nuqtai nazaridan ushbu hududlardagi suv ta‘minotiga tahdid soladi. Iqlim o‘zgarishini siklonik va antisiklonik tuzilmalarning muvozanati va ob-havo sharoiti yomonlashishidan bilish mumkin. Bu esa to‘g‘ muzliklarining erishini yanada kuchaytiradi. Agar shu tariqa davom etsa, muzliklar katta miqdorda erib uning quyi qismida proglasial ko‘llar vujudga kelishi mumkin.

1-rasm. Muzliklar chekinishi oqibatida tog‘lar pastida proglasial ko‘llar hosil bo‘lishi. *Butan*

Muzliklarning davom etayotgan o‘zgarishlari to‘g‘risida dunyo bo‘ylab ma‘lumot to‘plash 1894 yil avgustda Tsyurixdagi 6-xalqaro geologik Kongressda xalqaro muzlik komissiyasining tashkil etilishi bilan boshlandi. Ikkinchi jahon iqlim konferentsiyasi 1990 yilda muvofiqlashtirilgan iqlim monitoringi tizimini zudlik bilan tashkil etishga chaqirildi. Natijada 1992 va 1996 yillarda FAO, ICSU, YUNEP, YUNESKO va JST homiyligida Global iqlimni kuzatish tizimi (GCOS) va Global yer usti Kuzatuv tizimi (GTOS) tashkil etildi. GCOS/GTOS doirasida iqlim bo‘yicha yer usti kuzatuv paneli (TOPC) global kuzatuv strategiyasini ishlab chiqish uchun yaratilgan va Birlashgan Millatlar Tashkilotining iqlim o‘zgarishi bo‘yicha doiraviy

Konvensiyasini (UNFCCC) qo‘llab-quvvatlash uchun yer usti domenidagi barcha muhim iqlim o‘zgaruvchilari (ECV) uchun Global quruqlik tarmog‘ini (GTN) o‘rnatgan. Bugungi kunda muzliklar monitoringi doirasida muvofiqlashtirilgan muzliklar uchun Global yer usti tarmog‘i (GTN-G), tomonidan boshqariladigan 40 dan ortiq mamlakatlarda dunyo bo‘ylab hamkorlik tarmog‘i Jahon muzliklarini kuzatish xizmati (GGMS), AQSh Milliy qor va muz ma‘lumotlari markazi (NSIDC) va Global quruqlik muz o‘lchovlari kosmosdan (GLIMS) tashabbusi.

Yuqoridagilarda kelib chiqib shuni xulosa qilishimiz mumkinki, har bir hudud tog‘ muzliklarining yo‘q bo‘lib ketishiga olib keladigan, ortib borayotgan haroratni nazorat qilish choralarini ko‘rishlari kerak. Xalqaro boshqaruv tarmoqlari barcha mamlakatlardan issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish bo‘yicha choralar ko‘rish majburiyatlarini talab qilishi lozim. Dunyodagi tog‘ muzliklarining yo‘q bo‘lib ketishining oldini olish uchun hukumatlardan tortib to shaxslargacha hamma birgalikda ongli ravishda harakat qilishlari kerak. Dunyo bo‘ylab hukumatlar tog‘ muzliklarining yo‘q bo‘lib ketishiga olib keladigan ortib borayotgan haroratni nazorat qilish uchun issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Yer yuzidagi tog‘ muzliklarining yo‘q bo‘lib ketishi nafaqat tog‘ ekotizimlari uchun fojia, balki butun dunyo bo‘ylab yomon ekologik oqibatlariga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Levan G. Tielidze, Roman Kumladze, Lasha Asanidze “Glaciers Reduction and Climate Change Impact over the Last One Century in the Mulkhura River Basin, Caucasus Mountains, Georgia” International Journal of Geosciences, 2015. https://file.scirp.org/pdf/IJG_2015043013143698
2. I.E.Mirzoyeva, M.H.Hamroyeva,(2020) O‘rta Osiyo tog‘laridagi qadimgi muzliklarining, o‘rganilishi va uning geografik jihatlari. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL Uzbekistan.
3. <https://onedaily.com/weird-world/extinction-mountain-glaciers-impacts-world>
4. <https://ecobnb.com/blog/2018/11/melting-glaciers-causes-consequences>
5. <https://www.genevaenvironmentnetwork.org/resources/updates/unprecedented-rates-of-mountain-glacier-melting>

